

конът за гражданството лежат на една плоскост и разстоянието помежду им е по-малко, отколкото може да се предположи.

Много добре си спомням един разговор през 1986 г. с майката на един чешки приятел, която остро осъди расизма на Запад. Съгласявайки се напълно с нейните критики, аз споменах дискриминацията срещу ромите в Чехословакия. Без да се поколебае дори за миг, тя внимателно обясни, че това е съвсем различен въпрос, тъй като "циганите не са истински хора - трябва само да видиш как се държат". Тя не беше младеж скинхед, а добре образован, уважаван специалист по медицина, навършила петдесет, и в други отношения приятна и интелигентна личност - но не беше трудно да се види докъде биха довели твърденията ѝ.

Докладът на Харта 77 от 1979 г. обвинява комунистите, че нарочно пречат на мобилността по социалната йерархия и на интеграцията на ромите, за да ги запазят като отделен, силно уязвим резерв на неквалифицирана работна ръка. Според това гледище виновни за положението на ромите, загубили работата си в посткомунистическите условия, са комунистите. Въпреки че несъмнено безработицата е практическия резултат от политиката, привидно насочена към асимилиране, тя е само част от целите на комунистите. Чехословашките комунисти наистина изпитваха продължителна и нарастваща нужда от неквалифицирана работна ръка, но те разполагаха с други средства за осигуряването ѝ - привличане на работна ръка от по-неразвитите съседни комунистически страни, а по-късно и внос на необходимите работници от Виетнам и Куба срещу доставки на оръжие. Тези тъмнокожи работници също стават прицел на расистки атаки в новите условия на посткомунизъм (Tritt 1992:2).

Грешката на комунистите не е това, че опитаха да привлечат ромите в трудовия пазар, макар и на най-ниското равнище - всъщност десетки хиляди роми вече избираха този път към по-добро бъдеще. Истинският им провал се изразява в пълната им неспособност да признаят степента, в коя-